

MANEL OLLÉ

Dai Jinhua o el feminisme que mira més enllà dels drets de la dona

A la Xina postmaoista de la dècada de 1980 es van anar obrint espais de relativa pluralitat cultural i social. Al llarg d'una dècada d'avenços progressius, s'alternaven els períodes d'obertura amb les reculades de les campanyes antipol·lució espiritual. En tot cas, es va poder accedir en pocs anys a gairebé totes les modernitats i radicalitats que s'havien estat pensant i escrivint pel món en les dècades i els segles anteriors i que fins llavors havien estat absents en la conversa dels creadors i pensadors xinesos. Charles Baudelaire, Fredric Jameson, Max Weber, el Marquès de Sade, William Faulkner, Martin Heidegger, Gabriel García Márquez, Michel Foucault, Simone de Beauvoir, Umberto Eco, Jacques Derrida, Jean-Paul Sartre, Franz Kafka, Hans-Georg Gadamer, Friedrich Nietzsche, Eugène Ionesco, Sigmund Freud, les diferents avantguardes, l'escola de Frankfurt, Samuel Beckett, Jorge Luis Borges... Aquesta bigarrada irrupció múltiple i simultània va desvetllar l'esclat d'una eufòrica Febre Cultural (*Wenhua re*), fèrtil en tots els camps de l'art i la creació, tot i que no poques vegades epidèrmica i una mica ingènua o mimètica. En el camp del pensament es va produir el Moviment de la Nova Il·lustració (*Xin qimeng yundong*), que reprenia el corrent estroncat del moviment cosmopolita, de la Nova Cultura dels anys vint i trenta.

Manel Ollé (Barcelona, 1962) es professor d'estudis xinesos a la UPF. Ha publicat els llibres de poesia *De bandera liberiana* (1994), *Mirall negre* (2002) i *Bratislava o Bucarest* (2014), i l'antologia *Combats singulars: Antologia del conte català contemporani* (2007). Ha traduït *L'obra mestra desconeguda*, d'Honoré de Balzac (1997); *El sentit de la literatura*, de Gao Xingjian (2004), i *Pedra i pinzell: Antologia de la poesia clàssica xinesa* (Alpha, 2012). Ha escrit assajos de crítica literària en diferents revistes i diaris i ha publicat també assajos i articles sobre història i cultura xineses, com *La empresa de China: De la Armada Invencible al Galeón de Manila* (2003) o *Made in China: El despertar social, político y cultural de China* (2006)

Després de la Primavera de Tiananmen i de la matança d'estudiants i treballadors amb què es va cloure el 4 de juny de 1989, va arribar el reflux de la ressaca repressiva en el camp cultural. Els intel·lectuals van ser considerats en bloc culpables d'haver mogut els fils des de l'ombra del moviment dels estudiants rebels. El tram central del paisatge intel·lectual xinès va tendir llavors a replegar-se disciplinadament en el clos de l'acadèmia i va deixar de banda els marcs problemàtics de la pulsio teòrica, l'experimentació i la fascinació cosmopolita.

Els camins més segurs i acceptables conduïen a la represa dels Estudis Nacionals (*guoxue*), centrats en la singularitat tradicional xinesa. Hi havia abordatges fets des de l'erudició i des de la reinterpretació contemporània de les tradicions, com ara els neoconfucianismes moralitzants, meritocràtics o neoautoritaris. No faltava, doncs, en aquest corrent la instrumentalització política de la tradició mil·lenària xinesa, convertida en un repositori d'arguments per a l'excepcionalisme. La societat xinesa es podia estalviar les conquestes universalistes de l'autodeterminació de l'individu i dels seus drets civils en nom d'uns valors arrelats i essencialment xinesos.

Aquest replegament dels trams centrals del camp cultural de la dècada de 1990 es va produir en paral·lel a l'acceleració de les reformes decidides cap a una economia de mercat desregularitzada i cap al capitalisme d'estat. Els sectors oficialistes i els més visibles de la cultura i la producció de coneixement van quedar així atrapats entre les compulsions paral·leles (i sovint paradoxalment simultànies) de servir el Partit i servir el Mercat.

Al marge d'aquestes confortables servituds dominants, hi va haver pensadors i creadors que van saber trobar esclatxes per escapar-se, i van saber habilitar tercers espais germinals. Als afores de les grans ciutats, les naus i els magatzems de velles instal·lacions industrials van acollir l'ebullició subterrània dels districtes artístics, tolerats o simplement ignorats en la mesura que es mantenien en una innòcua i discreta marginalitat. L'ebullició creativa inicial, entre els realismes cínics, les *performances* extremes, l'experimentació i la subversió postmoderna, es va anar adozenent i morint d'èxit. Els pocs districtes artístics que han sobreviscut al constant afany devorador de la demolició i l'expansió urbana s'han acabat gentrificant i reconvertint en parcs temàtics del disseny i l'art comercialitzat, com ara el districte artístic de Dashanzhi i la Fàbrica 798.

Els nous documentalistes independents i els directors de cinema de l'anomenada sisena generació van renunciar al gran negoci emergent i a l'espectacle emocional i sensorial dels vistosos melodrames historicorurals del cinema de la cinquena generació (Zhang Yimou, Chen Kaige...). Es van dedicar, per contra, a les produccions independents, a filmar sense permisos, a retratar les cares ignorades o les

cares fosques de l'èpica oficial sobre el gloriós miracle econòmic xinès. Entre els directors que destaquen en aquests corrents hi ha Zhang Yang, Lou Ye, Zhang Yuan, Jia Zhangke, Wang Xiaoshuai, Wang Bing, Zhao Liang...

En paral·lel, escriptors com Yu Hua, Can Xue, Su Tong, Yan Lianke, Meng Jinghui o Jia Pingwa van estirar els fils i van fer créixer les llavors que s'havien plantat en la dècada anterior per avançar en les seves ficcions per camins inèdits i sense constriccions, però amb alguns compromisos d'adaptació a l'accés a audiències més àmplies. D'altres com Wang Shuo o Wang Meng apostaven pel mercat com a antídote de l'idealisme sectari i redemptor dels períodes maoistes.

En el camp del pensament, els postmodernismes i els postcolonialismes van obrir debats esmolats i recurrents. Lluny dels mimetismes anteriors, aquests espais dominats per la postreflexió (*hou*) reprenien una sèrie de problemes i discursos presents ja a la dècada anterior i presents en altres bandes del món, ja amb veu pròpia a la Xina a partir de la dècada de 1990.

Al marge de les possibilitats mediàtiques del Mercat i de les sinecures orgàniques del Poder, una sèrie d'intel·lectuals anaven així forjant espais plurals de pensament *minjian*, és a dir, independent, sense adscripció oficial, proper a l'activisme de base i arrelat en la gent comuna: identitats sexuals no normatives, peticionaris que acudien a la capital per exigir revisió dels casos judicials injustament tractats en l'àmbit local, població flotant sense papers, desnonats, camperols, expropiats, aturats, malalts de sida...

En aquest apartat del pensament independent de base, *minjian*, destaca el paper precursor de Wang Xiaobo, novel·lista de culte, especialment entre diverses i successives generacions de joves xinesos, i assagista incisiu i influent. A banda de ridiculitzar en els seus assaigs l'utopisme mecànic i el moralisme paternalista i ensuperbit de la intel·lectualitat oficial del present i de les dècades anteriors, va centrar els seus esforços a donar visibilitat i discurs crític als grups febles, vulnerables i subalterns (*roushi qunti*). Els seus estudis aprofundits sobre l'homosexualitat a la Xina, empresos conjuntament amb la seva companya, la sociòloga i sexòloga Li Yinhe, van ser precursors i molt influents en aquest àmbit, i van anar més enllà de la identificació d'una minoria marginada: es van convertir en una eina de reflexió sobre el poder i la societat xinesa contemporània.

En posicions de dissidència política clàssica de filiació liberal, orientada a la defensa d'un model democràtic multipartidista de matriu clàssica euroamericana, i de rebuig al tradicionalisme excepcionalista de la febrada dels Estudis Nacionals (*guoxue*), destaca la figura del que va ser Premi Nobel de la Pau el 2010, Liu Xiaobo. L'impuls, a la primavera del 2008, de la «Carta per la democràcia»

(inspirada en la «Carta 77» de Václav Havel), manifest que van signar uns quants milers d'intel·lectuals, el va dur a la presó, on va morir l'any 2017. Mentre una part dels corrents intel·lectuals liberals centraven el seu esforç en la lluita pels drets humans, els drets civils i polítics i la llibertat d'expressió, d'altres sectors liberals xinesos es van emmirallar en pensadors i economistes del liberalisme econòmic conservador, com F. A. von Hayek.

Entre les tendències intel·lectuals xineses amb més projecció interna i externa hi ha el corrent de la Nova Esquerra, radicalment crític amb el gir del Partit cap al capitalisme d'estat, la desigualtat i el comunisme neoliberal que emprèn la Xina decididament des de la dècada dels anys 1990. Els pensadors de la Nova Esquerra no renuncien del tot al capital simbòlic i a l'experiència revolucionària del període maoista, però no aposten per tornar enrere. Els mou la voluntat de reformular utopies igualitàries contràries al model de capitalisme autoritari que ha adoptat el Partit. Destaca en aquest camp la figura de Wang Hui, probablement el més referencial dels pensadors xinesos d'ara a escala internacional. La seva proposta ve marcada pel rebuig frontal a la idea que la «modernitat xinesa» hagi de venir de bracet del mercat i l'assimilació amb els models polítics i econòmics capitalistes occidentals, corregits pel monopoli del poder i el guiatge del Partit.

Es pot situar Dai Jinhua, sense cap dubte, en aquest corrent de la Nova Esquerra, tot i que la seva proposta depassa el marge de qualsevol etiqueta. La seva aportació és pionera en l'estudi i la teorització del feminisme a la Xina i en l'àmbit dels estudis culturals. El seu marxisme feminista s'enriqueix amb la teoria del cinema, la psicoanàlisi i el postestructuralisme. Va irrompre en la conversa cultural xinesa desmuntant el nacionalisme essencialista, l'autoorientalisme i el *voyeurisme* latent d'algunes de les pel·lícules més influents dels directors xinesos de la cinquena generació. Va denunciar també l'adopció mimètica i acrítica dels marcs teòrics importats des d'Occident.

Enfront de les visions pessimistes i resignades tan habituals arreu, Dai Jinhua propugna la necessitat de plantejar noves utopies que no es limitin al mimetisme amb els errors del passat. Considera que el comunisme va ser una vegada un espectre del futur surant sobre el present, mentre que avui el marxisme és un fantasma del passat que emergeix i sotja el present. No hi ha en el seu plantejament cap nostàlgia maoista, i sí, en canvi, tota l'empenta per explorar alternatives socialment justes a un present degradant i inacceptable.

Mentre que dins i fora de la Xina s'ha tendit a posar sempre l'èmfasi en la relació de la Xina amb el primer món, Dai Jinhua reclama la tradició de la Xina no alineada dels anys cinquanta, que va escapar-se de la lògica binària de la Guerra

Freda i es va saber vincular activament des de llavors a diferents regions del Tercer Món. Dai Jinhua defensa un espai per reflexionar sobre les noves perifèries, les revolucions possibles, els moviments contraris a la globalització i els nous colonialismes. No és estrany, així, que al costat dels setze llibres i les desenes d'articles acadèmics que ha publicat, hagi coeditat amb Lau Kin Chi un volum amb els escrits del subcomandant Marcos, líder de les revoltes indígenes zapatistes de Chiapas.

Dai Jinhua no defuig fer radicar la seva reflexió en l'àmbit xinès, però sempre fa conversa amb les propostes de pensadors europeus dels Estats Units, de l'Amèrica Llatina, d'Àfrica o d'altres àmbits d'Àsia, des d'un nou cosmopolitisme de base, que escapa al vell circuit de les elits. Ha realitzat estades acadèmiques i ha impartit cursos i conferències en nombroses universitats dins i fora de la Xina. De la seva obra en trobem, en traducció a l'anglès, *Cinema and Desire: Feminist Marxism and Cultural Politics in the Work of Dai Jinhua* (Verso, 1999) i *After the Post-Cold War: The Future of Chinese History* (Duke University Press, 2018). L'any 1997, va fundar el primer centre de recerca en literatura comparada de la Xina. És directora del Centre d'Investigació Cinematogràfica i Cultural de la Universitat de Pequín des de 2008. Hi ha qui l'ha anomenada «la Susan Sontag xinesa».

Tal com apunta Lisa Rofel en la presentació del darrer llibre de Dai Jinhua, *After the Post-Cold War* (2018), Dai Jinhua és una pensadora plenament deleuziana, tant en el seu estil com en el seu gest: sempre en moviment, buscant sense pausa possibilitats de pensar l'impossible, amb una capacitat d'autoconsciència que li permet interpretar l'inconscient polític que l'envolta i la precedeix com cap altre representant de la seva generació d'intel·lectuals hagi pogut fer. Així, per exemple, a través de l'anàlisi de pel·lícules xineses contemporànies que es mouen per diferents períodes de la història xinesa, Dai Jinhua aconsegueix revelar com la despolítització i la banalització de la història, la romantització i el revisionisme acrític, tendeixen a bloquejar el potencial de pensament sobre el futur que hi ha en l'exploració conscient del passat.

Per a Dai Jinhua, el feminisme no s'ha de quedar en el marc estret de la defensa dels drets de les dones. La classe social, l'edat, la regió del món on són, també hi compten i la lluita de debò es lliura en la ideologia de gènere. El feminisme per a Dai Jinhua esdevé així l'eina més potent del present per analitzar la violència i l'exploació en la societat, per poder reconèixer la diferència, la naturalització del poder i la desigualtat. Dai Jinhua concep el feminisme com la darrera utopia que ens ha llegat el segle XX, quan totes les altres utopies ja han estat descartades. Coincideix amb la percepció de Jacques Derrida que el marxisme ha esdevingut un fantasma: un fantasma del capitalisme. Per contra, Dai Jinhua considera que el feminisme és encara capaç de desvetllar somnis i eines de transformació.

Llegir les reflexions de Dai Jinhua (o de Wang Hui, o de Wang Xiaobo...) no ens condueix només a satisfer la curiositat passatgera per saber més coses sobre la Xina i el pa que s'hi dona. Ens aporta, per contra, mirades singulars, des d'un present global i divers compartit, que ens apel·len i que escapen a pressupòsits i co-ordenades inadvertides, que per inèrcia ni ens plantegem. Hi ha en el seu discurs la interlocució de qui dialoga amb la conversa global contemporània assumint que la Xina no és només una fàbrica de bibelots de basar, ni un magatzem d'exotismes, ni una amenaça fosca, ni tampoc una mena de lloc que progressa adequadament però una mica retardat, una mica anacrònic, que amb sort i esforç va recollint i imitant a destemps les desferres de les nostres troballes i les nostres modernitats, però que, bé, tampoc ens hem de flipar: que d'allà no ens han de venir a dir res de nou.

Aquesta mena d'assumpció ensuperbida queda fulminantment desmuntada així que ens hi posem. Així que hi tenim tractes. No és que hi hàgim de trobar cap saviesa perenne, ni els fars que ens guiaran, ni els nous *maîtres à penser* que ens estalviïn de fer-ho nosaltres. Però per més cuirassa altiva que hi posem, no podem deixar de considerar el paper i l'aportació substancial que ha fet, fa i pot arribar a fer l'experiència històrica d'una cinquena part de la humanitat, que tendim a estalviar-nos amb excuses de mal pagador. El cas és que el futur, tal com es fa evident en llegir els escrits de Dai Jinhua, sense l'aportació de la Xina no és futur ni és res: no hi és, enlloc. Els reptes, les oportunitats, els problemes i els miratges en què es debat la Xina són inevitablement també els nostres: formen part del nostre present i del nostre futur. Només que s'obri la possibilitat de començar a saber què s'hi somia, què s'hi pensa, què s'hi debat i què s'hi crea, tot són avantatges. ◀